

Надія Петрівна РЕЗНІК

доктор економічних наук, професор кафедри логістики,
Національний авіаційний університет
ORCID ID: 0000-0001-9588-5929
E-mail: nadya-reznik@ukr.net

Лілія Сергіївна ХАРЧЕВНІКОВА

старший викладач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0002-8035-126X
E-mail: liliia.1988y@khntusg.info

Вікторія Романівна ПУГАЧОВА

здобувачка вищої освіти факультету економіки та бізнес-адміністрування,
спеціальності маркетинг, Національний Авіаційний Університет
E-mail: viktoriapanasenko271@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Резнік Н. П., Харчевнікова Л. С., Пугачова В. Р. Проблеми та перспективи розвитку логістичного сектору в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 4. С. 30–35.

Анотація

Стаття присвячена вивченню сучасного стану логістичного сектору України, його проблем та перспектив розвитку. На основі зібраних статистичних даних були зроблені висновки щодо стану логістичного ринку, проблем, з якими він стикається, та можливих напрямів подальшого розвитку.

Мета дослідження – показати становище сучасного логістичного сектору, його проблеми, а також перспективи розвитку.

З огляду на транспортно-логістичне сполучення Україна займає вигідне географічне положення, адже її потужний транспортний потенціал враховує автомобільний, залізничний, морський, річковий, авіаційний та трубопровідний транспорт. Однак, з точки зору глобального ринку логістики Україна наразі поступається західним країнам у наданні логістичних послуг у сфері міжнародної торгівлі. Така невідповідність між сприятливим географічним розташуванням та недостатньо високим рівнем розвитку логістичної системи не дає Україні можливість посісти гідне місце у глобальній економіці. До того ж, в умовах глобалізації міжнародних ринків та розширення економічного розвитку логістичний сектор України потребує все більше уваги, ефективних рішень для покращення становища, оскільки існує постійна загроза кризи. Отже, на даному етапі розвитку логістики важливо проаналізувати проблеми даного сектору з урахуванням незалежних даних та виявити подальші перспективи.

Ключові слова: логістичний сектор, проблеми логістичного ринку, глобальний логістичний ринок, імпорт-експорт, логістичні послуги.

Nadiia REZNIK

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Logistics,
National Aviation University

Liliia KHARCHEVNIKOVA

Senior Lecturer of the Department of Organization of Production, Business and Management,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Victoria PUHACHOVA

graduate student of the Faculty of the Economics and Business Administration,
Marketing Specialties, National Aviation University

PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE LOGISTICS SECTOR OF UKRAINE

Abstract

The article presents the study of the current state of the logistics sector of Ukraine, its problems and prospects for development. Based on the collected statistics, conclusions were made about the situation of the logistics market, the problems it faces and possible directions for further development.

The purpose of the study is to show the situation of the modern logistics sector, its problems, as well as prospects for development by analyzing logistics expenditures, the share of export-import logistics services, and the positions of Ukraine in the rate of Logistic Performance Index.

From the point of view of transport and logistics, Ukraine occupies a favorable geographical position, as its powerful transport potential takes into account road, rail, sea, river, air and pipeline transport. However, from the viewpoint of the global logistics market, Ukraine continues to be at a disadvantage, yielding to Western countries in conducting international trade in terms of logistics services. Such difference between the favorable geographical location and the insufficiently high level of development of the logistics system does not allow Ukraine to take a leading place in the global economy. In addition, in the context of globalization of international markets and expansion of economic development, the logistics sector of Ukraine needs more and more attention. Hence, only effective solutions can improve the situation. Otherwise, Ukraine risks to get into crisis. Problems of international transport and logistics systems functioning are revealed and the ways to improve the market of logistics services in Ukraine are proposed. Thus, it is more important nowadays to analyze the problems of this sector taking into consideration independent data and identify its prospects.

Keywords: *logistics sector, logistics market problems, global logistics market, import-export, logistics services.*

JEL classification: L91

Вступ

З моменту обрання Україною шляху «європеїзації», наша держава почала активно зміцнювати власні позиції у глобальному економічному просторі, що надало їй статус рівноправного партнера міжнародних відносин. Відповідно, співпраця в межах міжнародного ринку вимагає створення та розвитку логістичного сектору послуг задля забезпечення постачання товарів у будь-яку країну світу та дотримання партнерських угод.

Хоча транспортно-логістичне сполучення України має вигідне розташування з огляду на географічне положення, ринок логістичних послуг значно поступається у якості та комплектності послуг у порівнянні із західними країнами. Саме недосконале митне законодавство, ускладнена процедура митного контролю, поганий стан транспортної інфраструктури створюють несприятливі передумови для укладання ділових договорів та зміцнення міжнародних стосунків. Дослідженням даних проблем знаходиться у колі наукових інтересів Довгань В.М. [2], Петрик І.В. [7], Бочко О.Ю. [7], Болдовської К.П. [8], Цубера Р.С [8], Смирнов І.Г. [6]. Але деякі питання залишилися невирішеними. Отже, на підставі аналізу зазначених досліджень та сучасних статистичних даних, розглянемо перспективи логістичного сектору України й зазначимо напрями його розвитку.

Мета та завдання статті

Метою даного дослідження є визначення проблем та перспектив розвитку логістичного сектору України на підставі аналітичного огляду існуючих досліджень та статистичних даних, що дасть можливість виокремити напрями потенційного розвитку даної сфери.

Виклад основного матеріалу

Логістика вже кілька десятиліть поспіль вважається важливим сектором національної економіки. Це цілком зрозуміло, адже світовий ринок логістичних послуг оцінюється в понад 5.2 трлн дол. (станом на 2020 р.) зі щорічним зростанням на 4-5%. В Україні ринок логістичних послуг почав формуватися на початку 90-х років минулого століття. Першими логістичними компаніями були "United Parcel Service" (UPS) (США), "Thomas Nationwide Transport" (TNT) (Нідерланди), "Schenker-Billspedition Transport Logistics" (Schenker-btl) (Німеччина/Швеція). Як відомо, логістичні витрати у структурі ВВП країни – це макроекономічний індикатор розвитку країни. Якщо в країнах, що розвиваються, логістична складова у ВВП дорівнює 10–15%, то в розвинених цей відсоток ще менший. Так, у країнах ЄС і США логістичні витрати становлять 7-10% ВВП, у Китаї – 14,5%, у Японії – 8,5%. Щодо України, то її логістичні витрати досягають 15,9% від обсягу ВВП. Отже, більшість експертів вважають, що показник в Україні коливається в межах 15-17% (табл. 1). У грошовому еквіваленті 15-17 % дорівнюють приблизно 24,1 – 26,1 млрд дол. США. При цьому 70% логістичних витрат припадає на транспорт (16,8 млрд дол. США), 25% – на складське зберігання (6 млрд дол. США) і близько 5% – на управління логістичними потоками (1.2 млрд дол. США) (табл. 2.).

Таблиця 1. Логістичні витрати у ВВП (%)

Країна	США	Нідерланди	Китай	Японія	Україна
Частка	8	7,4	14,5	8,5	15-17

Таблиця 2. Структура логістичних витрат в Україні

Галузь	Частка	Обсяг
транспорт	70 %	16.8 млрд. \$
складське зберігання	25%	6 млрд. \$
управління логістичними потоками	5%	1.2 млрд. \$

Джерело: розроблено авторами

Глобалізація економіки та міжнародне співробітництво сприяють розвитку логістичних підприємств. Варто зазначити, що логістичні послуги реалізуються сектором бізнесу і в той же час залежать від положення державного сектора, а міжнародна логістика контролюється прикордонними відомствами. Україна з огляду на особливості її геополітичного положення має високий рівень транспортного потенціалу, оскільки знаходиться на перетині головних транспортних шляхів євразійського континенту. Щодо зовнішньоторговельної відкритості національної економіки, тобто рівня інтегрованості внутрішнього ринку у світовий, то національна економіка України є відкритою, оскільки належить до економічних систем з високим значенням експортної (42–50%) та імпорتنної (52–56%) квот, індекс відкритості національної економіки – 102,2–112,9%. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі транспортними послугами наведено в табл. 3 та 4.

Таблиця 3. Експорт транспортних послуг (тис. дол. США)

Послуги	2000	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Транспортні послуги	2922,3	7835,2	8287,1	7981,8	6101,9	5263,2	5300,5	5861,4	5851,4	9109,9	4988,4
Морського	434,2	1234,3	1099,4	1022,3	850,9	735,9	661,6	612,1	523,3	595,9	606,0
Річкового	60,5	72,7	63,1	40,4	46,3	44,5	-	-	-	-	25,8
Повітряного	218,8	1181,9	1485,1	1299,1	1071,3	853,6	882,8	1091,8	1221,6	1419,7	802,2
Залізничного	328,5	1487,1	1574,3	1531,9	1098,8	751,3	561,1	580,9	538,9	501,7	405,2
Автомобільного	88,5	254,0	447,3	439,0	459,6	249,1	237,9	273,8	304,4	338,8	339,8
Трубопровідного	1750,1	3357,7	3247,3	3329,0	2207,9	2258,0	2630,7	2998,2	2959,0	5904,2	2443,2
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	37,1	221,4	337,8	275,1	330,1	341,6	262,9	239,9	233,4	260,0	320,1
Послуги поштової та кур'єрської служби	4,5	25,7	29,8	44,6	33,7	-	31,2	30,6	35,8	53,5	46,3

Таблиця 4. Імпорт транспортних послуг (тис. дол. США)

Послуги	2000	2005	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Транспортні послуги	253,2	629,8	1178,9	1581,5	1713,5	1376,6	1153,4	989,3	1213,1	1464,8	1559,1	1061
Морського	50,7	89,1	143,1	137,4	196,4	243,7	191,7	141,2	222,8	223,0	273,8	309,9
Річкового	0,4	1,2	1,2	1,0	0,4	к	0,6	0,4	к	к	0,5	к
Повітряного	65,7	189,9	447,6	686,0	635,9	431,0	466,9	357,5	452,4	695,7	757,8	319,9
Залізничного	120,0	274,8	463,5	599,7	642,0	431,3	287,0	259,9	297,7	283,0	262,7	197,4
Автомобільного	10,4	54,4	108,5	141,2	193,6	189,8	91,8	114,9	132,8	142,9	157,0	176,5
Трубопровідного	0,0	5,9	0,6	0,5	0,9	к	98,1	87,2	к	к	59,7	к
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	4,0	10,4	10,2	12,2	17,9	15,7	11,3	20,9	16,6	23,4	29,0	27,6
Послуги поштової та кур'єрської служби	1,6	4,1	4,2	3,6	3,4	11,4	5,8	7,4	10,5	17,2	18,6	28,2

Джерело: Державна служба статистики. Динаміка зовнішньої торгівлі транспортними послугами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

За даними Державної служби статистики України, у 2020 р. експорт транспортних послуг склав 4988,4 млн дол. США, найбільшу частку у структурі експорту транспортних послуг займає повітряний транспорт – 16,6%, морський – 7,5%, залізничний – 5,8%, автомобільний – 4,7%.

Імпорт транспортних послуг за 2020 р. склав 1061 млн дол. США, в тому числі повітряний – 47,6%, морський – 15,6%, автомобільний – 10%. Українська транспортно-логістична мережа охоплює країни Європи, Європейського Союзу, Азії, Африки, Америки, Австралії та Океанії. За даними 2020 р. простежується негативна динаміка експорту – падіння на 45.2% через наслідки пандемії. Імпорт транспортних послуг має тенденцію до зростання, але за всіма показниками нижчий, ніж експорт.

Альтернативним методом оцінювання логістичних систем стало визначення ефективності діяльності у сфері логістики. Індекс ефективності логістики (англ. LPI – Logistic Performance Index) – індекс Світового банку, який розглядає легкість здійснення поставок товарів та стан торгової логістики на національному та міжнародному рівні, вперше був опублікований у 2007 році.

Це середньозважена оцінка за 6 показниками: ефективність процесу оформлення (швидкість, простота і передбачуваність формальностей) органами прикордонного контролю, включаючи митницю; якість торгової і транспортної інфраструктури (наприклад, порти, залізниці, дороги, інформаційні технології); легкість організації поставок за конкурентоспроможними цінами; компетентність та якість логістичних послуг (наприклад, транспортних операторів, митних брокерів); здатність прокладати маршрути і відстежувати вантажі; своєчасність відвантаження в напрямку призначення в запланований або очікуваний час доставки.

Зазначимо, що Німеччина і Сінгапур мають найбільш ефективну логістику (табл. 5). Взагалі останнім часом, як свідчать дані, більшість європейських країн покращили показники ефективності власних логістичних систем. Згідно з даними рейтингу 2007–2018 рр., позиція України нестійка (табл. 6), що можна пояснити політичною та економічною ситуацією 2013–2014 рр., і в цілому політичною нестабільністю. У 2018 році логістика України була оцінена у 2,83 бала й посіла 14 місце (66 місце проти 80 у 2016 році та 61 у 2014 році). За останні два роки аналізованого періоду поліпшилися 4 підіндикатори з 6, а ситуація щодо якості інфраструктури (-0,27 бали, 119 місце), своєчасності доставки вантажів (-0,09 бали, 56 місце) дещо погіршилася. Україна за індексом ефективності логістики належить до групи країн з обмеженим рівнем розвитку логістичного середовища й значно відстає від країн-лідерів.

Отже, основними проблемами логістичного сектору є: отримання дозволів на здійснення міжнародних перевезень. Найчастіше не вистачає квот на перевезення в такі країни, як Австрія, Італія, Польща, Румунія, Туреччина, Угорщина, Фінляндія. Однак, за даними 2020 року українським перевізникам оформлено та видано 16000 дозволів, у

тому числі універсальних Євро-3, Євро-5, Євро-6; неправильна класифікація імпортованих та експортованих товарів; коректність декларування митної вартості товарів та країни походження товару; ускладнена й тривала процедура фітосанітарного та ветеринарного контролю; недосконала транспортна інфраструктура – незадовільний стан доріг, найвища смертність на дорогах у Європі; логістична вартість на 40% більше, ніж у країнах ЄС; поганий стан пасажирських і вантажних вагонів; низький потенціал використання річок (3%) та менше 1% використання річкового транспорту; закриті аеропорти, які мають невизначене функціонування тощо.

Таблиця 5. Рейтинг країн за Індексом LPI у 2012—2018 рр.

Ранг	Країна	LPI	Ранг	Країна	LPI	Ранг	Країна	LPI	Ранг	Країна	LPI
2012			2014			2016			2018		
1	Сінгапур	4.13	1	Німеччина	4.12	1	Німеччина	4.23	1	Німеччина	4.20
2	Гонконг САР, Китай	4.12	2	Нідерланди	4.05	2	Люксембург	4.22	2	Швеція	4.05
3	Фінляндія	4.05	3	Бельгія	4.04	3	Швеція	4.20	3	Бельгія	4.04
4	Німеччина	4.03	4	Велика Британія	4.01	4	Нідерланди	4.19	4	Австрія	4.03
5	Нідерланди	4.02	5	Сінгапур	4.00	5	Сінгапур	4.14	5	Японія	4.03
6	Данія	4.02	6	Швеція	3.96	6	Бельгія	4.11	6	Нідерланди	4.02
7	Бельгія	3.98	7	Норвегія	3.96	7	Австрія	4.10	7	Сінгапур	4.00
8	Японія	3.93	8	Люксембург	3.95	8	Велика Британія	4.07	8	Данія	3.99
9	США	3.93	9	США	3.92	9	Гонконг САР, Китай	4.07	9	Велика Британія	3.99
10	Велика Британія	3.90	10	Японія	3.91	10	США	3.99	10	Фінляндія	3.97
66	Україна	2.85	61	Україна	2.98	80	Україна	2.74	69	Україна	2.83

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 6. Україна в рейтингу Індексу ефективності логістики за 2007–2018 рр.

Індекс ефективності логістики	2007	2010	2012	2014	2016	2018	Індекс ефективності логістики	2007	2010	2012	2014	2016	2018
Місце України в рейтингу	73	102	66	61	80	66	Міжнародні поставки	2,53	2,79	2,72	2,95	2,59	2,83
Бали України в рейтингу	2,55	2,57	2,85	2,98	2,74	2,83	Логістична компетентність	2,41	2,59	2,85	2,84	2,55	2,84
Митниця	2,22	2,02	2,41	2,69	2,30	2,49	Відстеження товару	2,53	2,49	3,15	3,20	2,96	3,11
Інфраструктура	2,35	2,44	2,69	2,65	2,49	2,22	Своєчасність	3,31	3,06	3,31	3,51	3,51	3,42

Джерело: розроблено авторами

За експертними оцінками, суттєві зміни на ринку можна буде побачити лише за кілька років. А поки найкращою стратегією для України буде перейняття досвіду розвинених держав. Тож, розглянемо світові тенденції логістики, з метою сформування перспектив для вітчизняної: розвиток аутсорсингу логістики, за непрофільними напрямками у своїй роботі; посилення позицій міжнародних логістичних компаній на ринку транспортних послуг; оптимізація логістичного ланцюга (зменшення часу доставки вантажу та витрат); спрощення процедур митного контролю; забезпечення високої якості транспортних засобів; інноваційний підхід у технологічному процесі перевезень вантажів; підвищення цін на пальне; диджиталізація документообігу тощо.

Отже, враховуючи світові тренди, на нашу думку, найперспективнішим напрямом розвитку вітчизняної логістики вважаємо максимальну інноваційність логістичних підприємств, що охоплює і якість перевезень, і організацію процесу з максимальним рівнем диджиталізації, що дозволить залучати аутсорсингові компанії й постійно слідкувати за вантажем, вчасною доставкою та забезпечить цифровий документообіг, що в результаті дасть можливість заощадити час на виконання послуги й максимально оптимізувати роботу логістичної компанії.

Висновки та перспективи подальших розвідок

В Україні сформувалися певні передумови для створення сектору логістичних послуг відповідно до міжнародних стандартів якості, комплексності, правового поля.

Однак, даний сектор не повною мірою відповідає світовим трендам логістики. Так, аналіз статистичних даних та міжнародних рейтингів показав потенціал для подальшого розвитку, чому сприяли виокремлені слабкі та сильні сторони логістичного сектору. На даний момент ринок логістичних послуг України з огляду на міжнародний ринок має проблеми з організацією митного контролю, логічністю транспортної інфраструктури та сполучення, а також із задовільним станом транспорту. Водночас, Україна зацікавлена у покращенні транспортно-логістичних послуг. Для цього необхідні наступні заходи: покращення у роботі митних органів та митного контролю; оновлення транспортної інфраструктури; вдосконалення транспортного сполучення.

Оцінивши проблеми та перспективи даного сектору, можна стверджувати, що Україна не використовує весь свій потенціал логістичних можливостей, і лише цілеспрямовані державні реформи можуть змінити дане положення.

Список літератури

1. Armstrong & Associates «Global Third-Party Logistics (3PL) Market estimates». URL: <https://www.3plogistics.com/3pl-market-info-resources/3pl-market-information/global-3pl-market-size-estimates/>
2. Віктор Довгань. Ефективна логістика – основа розвитку транспортної галузі України. 2020 рік // Ліга Блоги. URL: <https://blog.liga.net/user/vdovhan/article/37362>
3. Гринчак Н. А. Статистичні аспекти обчислення та застосування індексу ефективності логістики. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 138–143.
4. Державна служба статистики. Динаміки зовнішньої торгівлі транспортними послугами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Міністерство економіки України. Експорт товарів 2020 рік. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/03%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82_%D0%A2%D0%9F\(2020\)Utch.pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/03%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82_%D0%A2%D0%9F(2020)Utch.pdf)
6. Смирнов І.Г. Світовий ринок логістичних послуг: географічні особливості. *Вісник Київського ун-ту. Серія «Географія»*. Вип. 46. 2009. С. 60-65.
7. Петрик І. В., Бочко О. Ю. Вимірювання ефективного функціонування логістики в Україні із застосуванням Logistics Performance Index. *Економіка і суспільство*. 2017. №9. С. 574-581.
8. Болдовська К. П., Цубера Р. С. Проблеми розвитку міжнародних перевезень автомобільним транспортом України і шляхи їх вирішення. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/105.pdf>
9. Резнік Н.П. Логістика: навчальний посібник. Київ. Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2021. 146 с.

References

1. Armstrong & Associates «Global Third-Party Logistics (3PL) Market estimates». Available at: <https://www.3plogistics.com/3pl-market-info-resources/3pl-market-information/global-3pl-market-size-estimates/>
2. Viktor Dovhan'. Efektyvna lohistyka – osnova rozvytku transportnoi haluzi Ukrainy. 2020 rik // Liha Blohy. [Effective logistics is the basis for the development of Ukraine's transport industry. 2020 // League of Blogs.]. Available at: <https://blog.liga.net/user/vdovhan/article/37362>
3. Hrynychak, N. A. (2020). «Statistical aspects of calculation and application of logistics efficiency index». *Ekonomika ta derzhava*. № 3, pp. 138–143.
4. Derzhavna sluzhba statystyky. Dynamiky zovnishn'oi torhivli transportnymy posluhamy. [State Statistics Service. Dynamics of foreign trade in transport services]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Ministry of Economy of Ukraine. Export of goods in 2020. Available at: [file:///C:/Users/user/Downloads/03%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82_%D0%A2%D0%9F\(2020\)Utch.pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/03%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82_%D0%A2%D0%9F(2020)Utch.pdf)
6. Smyrnov, I.H. (2009). «World market of logistics services: geographical features». *Visnyk Kyivs'koho un-tu. Serii «Heohrafiia»*. Issue 46, pp. 60-65.
7. Petryk, I. V., Bochko, O. Yu. (2017). «Measuring the effective functioning of logistics in Ukraine using the Logistics Performance Index». *Ekonomika i suspil'stvo*. №9, pp. 574-581.
8. Boldov's'ka, K. P., Tsubera, R. S. Problemy rozvytku mizhnarodnykh perevezen' avtomobil'nym transportom Ukrainy i shliakhy ikh vyrishennia. [Problems of development of international road transport of Ukraine and ways to solve them]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/105.pdf>
9. Reznik, N.P. (2021). Lohistyka. [Logistics]. Natsional'nyj universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2021 р.